



SUOMEN KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMIKUNTA 1/2013

Aika: Keskiviikkona 16.10.2013 klo 12:30 - 14:00

Paikka: Valtioneuvoston juhlahuoneisto Smolna, Eteläesplanadi 6, Helsinki

Teema: ”Kansallinen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus”

Läsnä olleet toimikunnan jäsenet, liite 1

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja, valtiovarainministeri Jutta Urpilainen

Puheenjohtaja toivotti kokousedustajat lämpimästi tervetulleiksi. Toimikunnassa on edustettuna pienoiskoossa koko suomalainen yhteiskunta. Laaja-alaisella kokoonpanolla on hieno mahdollisuus tehdä työtä kestävän kehityksen puolesta. Puheenjohtaja totesi ottavansa tehtävän kiitollisuudella vastaan ja vievänsä omassa työssään toimikunnan linjauksia eteenpäin.

Toimikunta on asetettu kahdeksi vuodeksi. Päätehtävä toimikaudella on koko yhteiskunnan sitouttaminen kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumukseen. Jo seuraavassa joulukuun kokouksessa on tarkoitus hyväksyä yhteiskuntasitoumuksen teksti. Toimikunnan työmuotoja uusitaan. Valmisteilla on asiantuntijapaneeli, josta kuullaan seuraavassa kokouksessa. Kokouksiin tuodaan jatkossa myös kansainvälisiä puhujia esim. YK:n kestävän kehityksen RIO +20 ja Post 2015 -teemoista, jolloin kokoukset voivat olla osittain myös julkisia. Vaikka kokoonpano on laaja, kehitetään työskentelytapaa vuorovaikutteisemmaksi.

Puheenjohtaja totesi, että kestävän kehityksen teemat ovat erittäin ajankohtaiset monessakin mielessä. Muun muassa Maailmapankki hyväksyi äskettäin strategian, jossa sitoudutaan äärimmäisen köyhyyden poistamiseen vuoteen 2030 mennessä. Suomessa sosiaalisen kestävyys tavoitteiden saavuttaminen on itsestään selvää, mutta näin ei kansainvälisessä yhteisössä aina ole.

2. Kestävä kehitys ja yhteiskuntasitoumuksen kansainvälinen tausta; esimerkkinä ympäristöministeriön sitoumus, Ympäristöministeri Ville Niinistö

Ympäristöministeri Niinistö kertoi YK:n kestävän kehityksen prosessista ja vuonna 2012 pidetyn Rio+20 huippukokouksen päätösten toimeenpanosta. Suomella on oma vastuunsa toimeenpanosta. Suomi voi olla edelläkävijä ja suunnan näyttäjä. Toimeenpanon seurannasta vastaa Kestävän kehityksen toimikunta ministeriöiden rinnalla.

Rio+20 – huippukokouksen yksi merkittävimmistä tuloksista oli työn käynnistäminen vuoden 2015 jälkeisten globaalien kestävän kehityksen tavoitteiden (SDGt) luomiseksi. Parhailaan tarkistetaan myös edistymistä ns. Vuosituhattavoitteissa (Millennium Development Goals; MDGs). Myös kestävän kehityksen hallintoa on uudistettu. Rion tuloksena perustettu Korkean tason kestävän kehityksen foorumi (High-Level Political Forum; HLPF) piti ensimmäisen kokouksensa muutama viikko sitten YK:n yleiskokouksen yhteydessä.

Suomi painotti RIO+20 -prosessissa planetaaristen kynnysarvojen ja ihmisoikeusperustaisen lähestymistavan sisällyttämistä uuteen vuoden 2015-jälkeiseen globaaliin agendaan. Suomi korosti myös BKT:lle vaihtoehtoisten mittareiden kehittämisen tärkeyttä. Näitä laaja-alaisia hyvinvoinnin ja aidon kehityksen indeksejä tullaan aiempaa laajemmin käyttämään myös jatkossa Kestävän kehityksen toimikunnan työssä.

Vihreä talous oli yksi Rio+20 –kokouksen kuumista aiheista, ja se saatiin osaksi loppuasiakirjaa. Suomi on mukana vihreän talouden kumppanuusohjelmassa, jonka tavoitteena on tukea kehitysmaita ottamaan isoja loikkia suoraan kohti vihreää taloutta. Toinen keskeinen vihreää taloutta tukeva Rion lopputulos oli kymmenvuotisen kestävästä kulutuksesta ja tuotanto edistävän puiteohjelman (10YFP) hyväksyminen.

Ministeri Niinistö korosti, että kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus on RIO+20 prosessin kansallista toimeenpanoa. Mukaan tarvitaan jokainen taho: yritykset ja kaikki toimialat, ammattiliitot, kansalaisjärjestöt, media, kirkkokunnat, koulutus-kasvatussektori, Suomen kunnat ja kaupungit & maakunnat, tieteen ja tutkimuksen, kulttuurin edustajat ja tietenkin monikerroksinen hallinto.

Ministeri Niinistö paljasti ympäristöministeriön toimenpidesitoumuksen: ”Työpaikan ekologisen jalanjäljen pienentäminen”. YM on muuttamassa uuteen toimipaikkaan, joka remontoitetaan ekotehokkaaksi. Samalla muutetaan toimintatapoja ja etsitään kokonaisvaltaisesti kestävä työn tekemisen mallia. YM:n sitoumus tarkoittaa käytännössä muun muassa, että YM sitoutuu pienentämään ekologista jalanjälkeään 20 % kiinteistön energiankulutusta 60 %. YM haluaa omalla esimerkillään haastaa muun valtionhallinnon ja erityisesti ministeriöt pienentämään ekologista jalanjälkeään.

3. Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus, johdanto keskusteluun, liite 1-7

Pääsihteeri Sauli Rouhinen, ympäristöministeriö

Pääsihteeri Rouhinen esitteli Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumuksen taustoja ja tarkoitusta. Rouhinen kuvasi sitoumusprosessia yhteiseksi kumppanuusmatkaksi, joka on uutta luova kokeilu, mutta jolla on pysyviä tuloksia. Taustalla on 20-vuotinen työ Suomessa. Tänä aikana on arvioitu Kestävän kehityksen strategioita ja todettu, että niiden ohjausvaikutus ei ole merkittävä, mutta sen sijaan prosessilla on ollut vaikutusta.

Yhteiskuntasitoumuksen taustalla on idea globaalista kestävä kehityksen sitoumuksesta, joka koskettaa kaikkia. Niin tiedeyhteisöillä kuin muillakin toimijoilla on yhteisymmärrys muutoksen tarpeellisuudesta ja sen suunnasta; on olemassa vain yksi maapallo, joka vaatii yhteistä politiikkaa. Muutoksen mahdollistamiseksi tarvitaan alussa kokeiluja ja proaktiivista valtiota ja edelläkävijyyttä, jotta muutos on mahdollinen. Kestävän kehityksen toimenpidesitoumukset toimivat vipuina muutokselle. Toimenpidesitoumuksiin liittyy ajatus haastamisesta ja kumppaneista; jos monet toimijat ”tarttuvat samaan vipuun” voivat systeemiset muutokset olla mahdollisia.

Kestävän kehityksen toimikunta seuraa ja edistää sitoumuksen toteutumista. Sitoumusluonnoksessa on nyt 8 tavoitealuetta, jotka yhdistävät ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin tavoittelun.

Yhteiskuntasitoumus on yhteinen tavoitekehikko, joka on yhteinen pitkän aikavälin näkemys siitä millaisen suomalaisen yhteiskunnan haluamme. Se ei siis ole sektoristrategia.

Rouhinen kävi läpi eri tahojen antamia kommentteja sekä toimenpidesitoumuksille hahmoteltuja kriteerejä. Toimenpidesitoumusten on oltava seurattavia ja mitattavia, etukäteen arvioitavia.

Yhteiskuntasitoumuksen indikaattorit ja kestävän kehityksen kansainvälisen politiikan indikaattorityö, liite 8 Erityisasiantuntija Ulla Rosenström, valtioneuvoston kanslia

Erityisasiantuntija Ulla Rosenström, valtioneuvoston kansliasta ja kansallisesta indikaattoriverkostosta esitteli yhteiskuntasitoumuksen seurantaan kehitettyjä indikaattoreita. Indikaattoreilla saadaan yleiskuva tavoitteiden toteutumisesta ja kehityksen suunnasta.

Kestävän kehityksen indikaattoreiden kehittäminen alkoi YK:n ensimmäisen Rion kokouksen jälkeen. Suomi oli vahvasti mukana ensimmäisten indikaattoreiden kehittämisessä ja julkaisi myös yhtenä ensimmäisistä maista omat kestävän kehityksen indikaattorinsa jo vuonna 2000.

Suomessa toimii tällä hetkellä kansallinen indikaattoriverkosto, johon on koottu eri hallinnonalojen kokeneita indikaattoreiden kehittämisen ja käytön parissa työskenteleviä tutkijoita ja virkamiehiä. Jäsenet osallistuvat laajasti kansainvälisiin indikaattorihankkeisiin. Suomalainen indikaattorityö on ollut aina hyvin kansainvälistä, mm. YK:n viimeisimmät indikaattoreiden käyttösuositukset ovat linjassa Suomessa tehdyn työn kanssa.

Findikaattori.fi palvelu on Tilastokeskuksen ja valtioneuvoston kanslian sekä muiden tilastontuottajien yhteistyössä tuottama palvelu, jonne on koottu yhteiskunnan kehitystä kuvaavia indikaattoreita. Tietoja voi tarkastella teemoittain, hallitusohjelman näkökulmasta tai hakutoiminnon kautta. Tilastoviranomaisilla on keskeinen rooli mikä varmistaa laadun.

Yhteiskuntasitoumuksen seurannassa käytetään kahdenlaisia indikaattoreita: niitä jotka seuraavat aidosti yksittäisten sitoumusten toteutumista, sekä niitä, jotka kertovat keskeisten tavoitteiden kehityksestä (vaikuttavuusindikaattorit). Kansallinen indikaattoriverkosto on tehnyt ehdotuksen vaikuttavuusindikaattoreista, liite 8. Ne löytyvät Findikaattorista (www.findikaattori.fi), jossa ne päivittyvät automaattisesti ja ajantasaisesti. Indikaattorit herättävät aina runsaasti keskustelua, koska ne ovat konkreettisia asioita joista voi keskustella. Seurantatietoja on kuitenkin usein vaikea saada. Tärkeintä on, että sitoumuksen seuranta on valmiina joitakin indikaattoreita, joita voidaan heti alkaa käyttää.

4. Keskustelu yhteiskuntasitoumuksesta ja sen edelleen kehittämisestä Puheenjohtaja, valtiovarainministeri Jutta Urpilainen.

Kansanedustaja Pertti Salolainen kommentoi, että työ etenee oikeaan suuntaan. Tiedämme jo hyvinkin tarkkaan mitä pitäisi tehdä kestävän kehityksen saavuttamiseksi. Työssä tulisi voida tehdä kansalliset lyhyen tähtäimen tavoitteet, jotka voidaan saavuttaa ja jotka olisivat realistiset. Pidemmän tähtäimen tavoitteiden tulee olla samat kuin kansainväliset tavoitteet. Suomen tulisi fokuksitua tiettyihin tavoitteisiin, joita halutaan edistää YK:ssa ja muualla kansainvälisesti. Valtionhallinnon esimerkki on tärkeä; eduskunta tulee tekemään oman sitoumuksensa.

Maakuntajohtaja Pentti Hyttinen muistutti, että alueilla on tehty viime vuosina paljon konkreettista työtä, mm ilmasto ja energiasopimuksia. Tässä työssä tarvitaan myös aluetason kriteereitä, jotta alueet voivat kilvoitella. Uusi rakennerahastokausi antaa mahdollisuuksia sillä paljon rahoitusta kohdistetaan hiilineutraaleihin hankkeisiin.

Työllisyyspoliittinen asiantuntija Leila Kurki STTK:sta sanoi että ammattiyhdistys pitää tärkeänä sitoumusta ja nyt asia selkeni niin, että odotukset heidän suuntaansa ovat selvät. Jokaisen tahon tulee ratkaista se itse, mikä on kunkin oma rooli. Sosiaalinen ulottuvuus on hyvin mukana; mutta on tärkeää, että kaikki kolme ulottuvuutta ovat keskenään tasapainossa. Tavoitteita voi katsoa ulottuvuuksien tasapainon näkökulmasta. Kurki korosti, että on hyvä, että sitoumuksessa on synergiaa tulevaisuusselonteon kanssa. Myös indikaattoreissa on oltava synergiaa (tutkimus ja innovaatio indikaattorit kehitteillä, OECD aikuiskoulutustutkimus = globaali). Indikaattoreiden on myös oltava vertailukelpoisia globaalisti. Findikaattorityö on tärkeää, vaikuttavuus on saatava ulos luvuista.

Ympäristöpäällikkö Maija Hakanen Kuntaliitosta painotti, että sitoumusprosessin onnistumisen ratkaisee sitoumuksen profiili, viestintä ja resurssit. Elinkaaritarkastelu sitoumusten osalta on kannatettava. Toimikunnalle tulee myös saada toimintaohjelma. Hakanen kannatti sitoutujien keskinäisiä prosesseja, joita pääsihteeristö voisi fasilitoida. Onnistumisen mahdollisuudet ovat 50%-50%. Jos toimikunta keskittyy asiaan, niin sitoumus onnistuu. Suomessa on nyt 320 kuntaa ja ne on mahdollista saada mukaan. Kuntaliitto ottaa haasteen vastaan!

Työalasihteerit Ilkka Sipiläinen Evankelisluterilaisesta kirkosta sanoi, että kirkko voi tulla sitoumukseen mukaan joko globaalien kansainvälisen vihreän talouden yhteydellä tai CO₂ -laskurillaan (hiilineutraali kirkko).

Ministeri Niinistö vastasi puhujille ja painotti välttämätöntä isoa kulutustottumusten muutosta; mitä ja miten kulutamme. Koko talouden kehityksen kannalta pääsuuntana on ”vähemmästä enemmän”, missä ympäristötavoite ja taloustavoite linkittyvät samoin kuten sosiaaliset tavoitteet. Kansainvälisesti tulee löytää ne keskeiset asiat, joita yritetään ratkoa, esim. liikalastus globaalisti. Kaupunkien rooli on iso mm. jätehuollon takia; miljoonia ihmistä asuu edelleen sellaisissa maissa, joissa ei ole jätehuoltoinfraa. YK:n prosessissa (Sust dev goals) yksi tavoite on esimerkiksi vesi, jossa kaikki kolme kestävän kehityksen ulottuvuutta ovat sisällä. Käynnissä oleva rakennerrahastotyön uudistus (25% vähähiilihankkeisiin!) on iso mahdollisuus. Käsiteristiriitojen yli pitäisi päästä; mm. vihreän talouden vastustus tulee pitkälti vain termeistä (liian korkeat standardit tuotteille, joihin ei varaa). Tarkoitus on nyt, että jokainen tekee oman sitoumuksensa, jota voidaan viedä eteenpäin laajasti.

Apulaisosastopäällikkö Ilkka Saarinen UM:stä sanoi, että kestävän kehityksen eri näkökulmat ovat hyvin sisällä sitoumuksessa. UM esittää kirjalliset kommentit myöhemmin mutta erityinen kommentti tulee kehitysyhteistyö varoihin, lisätään lause: ” Täytämme kehitysyhteistyösitoumuksemme”

Ympäristöjohtaja Liisa Pietola MTK:sta totesi, että MTK haluaa olla ehdottomasti mukana sitoumusprosessissa. Talousjärki on MTK:lle tärkeä, mutta myös energia- ja ravinneomavaraisuutta halutaan edistää. Sosiaalinen ulottuvuus (so. jaksaminen) on kriittinen ja ajankohtainen asia maataloustuottajille.

Varapuheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio Saamelaiskäräjistä sanoi, että kestävä kehitys on saamelaisille erittäin tärkeää, sillä saamelaiskulttuuri pohjautuu luonnon kestäväan käyttöön ja puhtaaseen luontoon. Hän esitti toiveen saamelaisalueen omasta osa-ohjelmasta, joka olisi samalla saamelaisten yhteiskuntasitoumus.

Toiminnanjohtaja Pentti Lemmetyinen Settlementtiliitosta kehui YM esittämää toimenpidesitoumusta. Hän huomautti, että sitoumustekstissä sosiaalinen kestävyys ei ehkä kuitenkaan näy riittävästi. Mikäli arvoksi nousee aidon osallisuuden ihanne, saattaa se nostaa sellaista elämäntapaa, joka ei arvosta kuluttamista. Lemmetyinen kysyi miten valtio voi olla itse edelläkävijä? Millä tavalla valtionhallinto voi pitää sosiaalisen kestävyuden asioita esillä kun samaan aikaan puhutaan mm. siitä, että työaikapankki joutuu verolle, työttömän osallistumista rajoitetaan etuuksien menettämisen uhalla jne.

5. Keskustelun yhteenveto

Puheenjohtaja, valtiovarainministeri Jutta Urpilainen

Puheenjohtaja Jutta Urpilainen sanoi, että VM tulee paneutumaan aiheeseen ja tekemään omat sitoumuksensa. Hän toivoi, että toimikunnan jäsenet voivat olla puhemiehiä laajalle kestävän kehityksen agendalle. Vuonna 2007 maailmassa oli puheena yksi teema, se oli ilmastonmuutos. Vuonna 2011 puhuttiin enää vähemmän ilmastosta, silloin puhuttiin talouskriisistä. Puheisiin mahtuu ilmeisesti vain yksi asia kerrallaan, vaikka maailmassa on koko ajan useampia päällekkäisiä kriisejä. Urpilainen korosti, että finanssikriisi on hänen mielestään ennen muuta moraalinen kriisi. Sosiaalisen kriisin kärki löytyy

eriarvoisuuden kasvusta. Toimikunnan ja kestävän kehityksen työn pitäisi tuoda kaikki nämä kriisit yhtä aikaa näkyville kaikkien kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi.

Puheenjohtaja antoi toimikunnalle kaksi viikkoa aikaa kommentoida pääsihteeristölle yksityiskohtaisesti tekstiä ja liitteen 8 indikaattoreita. Hän toivoi, että on mahdollista tehdä haastekampanja, jolla kaikki saadaan mukaan. Eri tahojen tulee kokea sitoumus ja kestävä kehitys omakseen. Haastetaan eri tahot prosessoimaan ja miettimään konkreettisia tavoitteita ja sitoumuksia myös paikallisesti.

6. Seuraava kokousaika

Seuraava kokous on 3.12.2013 klo 10-12, paikka Pikkuparlamentti, HUOM muuttunut paikka

7. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja, valtiovarainministeri Jutta Urpilainen päätti kokouksen klo 14.00 ja kiitti kokousedustajia hyvästä ja innostuneesta keskustelusta.

Kokouksessa läsnä olleet toimikunnan jäsenet:

Puheenjohtaja: valtiovarainministeri Jutta Urpilainen
Varapuheenjohtaja: ympäristöministeri Ville Niinistö

Valtioneuvosto:

Erityisavustaja Tarja Kantola, ulkoasiainministeriö
Valtiosihteeri Risto Artjoki, maa- ja metsätalousministeriö
Valtiosihteeri Jarmo Lindén, opetus- ja kulttuuriministeriö
Valtiosihteeri Marcus Rantala, puolustusministeriö
Valtiosihteeri Marjo Anttoora, sisäasiainministeriö

Eduskunta ja itsehallintoelimet:

Kansanedustaja Pertti Salolainen, ulkoasiainvaliokunta
Kansanedustaja Christina Gestrin, ulkoasiainvaliokunta
Kansanedustaja Martti Mölsä, ympäristövaliokunta
Kansanedustaja Antti Rantakangas, tulevaisuusvaliokunta
Varapuheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio, Saamelaiskäräjät

Ministeriöt:

Apulaisosastopäällikkö Ilkka Saarinen, ulkoasiainministeriö
Yksikön johtaja Antti Kivipelto, puolustusministeriö
Neuvotteleva virkamies Lauri Taro, valtiovarainministeriö
Ylitarkastaja Riina Vuorento, opetus- ja kulttuuriministeriö
Kulttuuriasianeuvos Marjo Mäenpää, opetus- ja kulttuuriministeriö
Osastopäällikkö Juha Ojala, maa- ja metsätalousministeriö
Osastopäällikkö Pekka Plathan, liikenne- ja viestintäministeriö
Neuvotteleva virkamies Mika Honkanen, työ- ja elinkeinoministeriö
Kansliapäällikkö Hannele Pokka, ympäristöministeriö
Johtaja Kirsi Pimiä, oikeusministeriö
Alivaltiosihteeri Timo Lankinen, valtioneuvoston kanslia
Erityisasiantuntija Ulla Rosenström, valtioneuvoston kanslia

Kunnat ja alueet:

Maakuntajohtaja Pentti Hyttinen, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Ympäristöpäällikkö Maija Hakanen, Suomen Kuntaliitto

Muu julkishallinto:

Erikoissuunnittelija Petra Elomaa, Kansaneläkelaitos

Elinkeinoelämä:

Asiantuntija Tuuli Mäkelä, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
Ympäristöjohtaja Liisa Pietola, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
Asiantuntija Jouni Lind, Teknologiateollisuus ry
Johtaja Eeva Kalli, Energiateollisuus ry
Asiantuntija Marja Ola, Kaupan Liitto ry
Ympäristöekonomisti Eini Lemmelä, Suomen Yrittäjät

Ammattiliitot:

Työllisyyspoliittinen asiantuntija Leila Kurki, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK
Toiminnanjohtaja Pekka Ihalainen, Akava ry
Erityisasiantuntija Lauri Kurvonen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Koulutus ja kasvatus:

Kehittämispäällikkö Tytti Pantsar, Vapaa Sivistystyö ry/Suomen Kansanopistoyhdistys

Kansalaisjärjestöt:

Hallituksen jäsen Inka Hopsu, Kepa ry

Varapuheenjohtaja Riitta Leinonen, Marttaliitto ry

Asiantuntija Henni Axelin, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry

Johtaja Nelli Kuokka, Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio VALO ry

Varapuheenjohtaja Heli Mäkipää, Kuluttajaliitto–Konsumentförbundet ry /Pääkaupunkiseudun kuluttaja

Koordinaattori Jenni Kauppila, Suomen YK-liitto ry

Toiminnanjohtaja Pentti Lemmetyinen, Setlementtiliitto

Pääsihteeri Liisa Rohweder, WWF Suomi

Viceordförande Jon Lindström, Natur och Miljö

Toiminnanjohtaja Leo Stranius, Luonto-Liitto ry

Toiminnanjohtaja Hanna Lämsä, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura

Hallituksen jäsen Pekka Virtanen, Ympäristötoimittajat ry

Kirkot:

Yhteiskunta ja kestävä kehitys -työalasihteeri Ilkka Sipiläinen, Suomen evankelisluterilainen kirkko

Tiede ja tutkimus:

Johtaja Jukka Noponen, Sitra

ea Matti Niemi, VM

Kestävän kehityksen verkkosihteeristö:

Taina Nikula, YM

Satu Majamaa, LVM

Ulla Hakanen, UM

Kestävän kehityksen pääsihteeristö:

pääsihteeri Sauli Rouhinen

apulaispääsihteeri Marja Innanen, sihteeri

avustaja Eeva Siikjärvi

Asiakirja-liitteet:

Kestävän kehityksen verkkosivuilta: www.ym.fi/kestavakehitys - toimikunta - kokoukset - 2013

[Ehdotus kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumukseksi](#) (pdf) LIITE 1

[Ministeriöiden yleiskommentit yhteiskuntasitoumukseen](#) (pdf) LIITE 2

[Ministeriöiden tekstikommentit sitoumusasiakirjaan](#) (pdf) LIITE 3

[Eri tahojen \(muiden kuin ministeriöiden\) yleiskommentit yhteiskuntasitoumukseen](#)(pdf) LIITE 4

[Eri tahojen tekstikommentit sitoumusasiakirjaan](#) (pdf) LIITE 5

[Yhteenveto tärkeimmistä kommentaista yhteiskuntasitoumukseen](#) (pdf) LIITE 6

[Ehdotus toimenpidesitoumuksen kriteereiksi](#) (pdf) LIITE 7

[Ehdotus yhteiskuntasitoumuksen vaikuttavuusindikaattoreiksi](#) (pdf) LIITE 8

Kokouksessa esitelty materiaali:

[Ympäristöministeriön toimenpidesitoumus, luonnos](#) (pdf)

[Pääsihteeri Sauli Rouhisen esitys yhteiskuntasitoumuksesta](#) (pdf)

[Indikaattorilehtinen](#) (pdf)